ÇINARALTI

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

HAFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUAS

Fiyatı 25 Kuruş

Şundan, Bundan

MANTIK

İki arkadaş, yolda:

— Bak, şu aksiliğe!.. Ben şemsiye almadım, yağmur yağmıya başladı.

— O zaten, her zaman öyledir. Sen, ne zaman yanına şemsiye alırsan yağmur, yağmaz.

— Öyleyse şemsiyeyi almadığıma iyi etmişim. Demek ki boşuna taşıyacaktım!

★

TASARRUF

Müşteri:

— Yahu, cansız papağana yüz lira verilir mi?

Dükkâncı:

— Nasıl verilmez, a bayım? Papağanın yiyeceğinden ne kadar kazanacaksınız, bir kere düşünsenize!

★

UŞAK AKLI

Ev sahibi ile uşak arasında:

Uşak — Demin istasyonda saate baktım. Saat on biri yirmi geçiyordu.

Ev sahibi — Peki, bunu bana ne diye söylüyorsun?

Uşak — Siz meraklısınız da onun için!

Ev sahibi — Sen divane misin, be adam, istasyonda iken saat on biri yirmi geçiyormuş... Bunu neden merak edeyim?

Uşak — Ne demek?.. Siz her gün trene binip inerken evvelâ istasyonun saatine, sonra kendi saatinize bakmaz mısınız?

★

CAÇMA TENKİD

— Şu İstanbulda, umumî yerlerdeki saatler bir türlü doğru gitmiyor, diyorlar ya...

— Evet, öyle...

— Çok doğru... Ne zaman Karaköyde saate bakıyorum, Eminönüne gelince, saat hiç olmazsa dört beş dakika ileri. Karaköyde on birse, Eminönünde ya on biri dört geçiyor, ya beş... Hiç bir zaman beraber gittiğini görmedim!

★

HAYIRLI EVLÂT

Baba ile çocuk arasında:

Küçük Nejat o gün mektepte imtihan olmuştur. Akşam eve dönünce babasına koşar:

— Baba... Hani, sen bana geçen gün: «Bu imtihanda sınıfı geçersen sana beş lira veririm!» demiştin, hatırlıyor musun?

Babası:

— E?

— Seni bu masraftan kurtardım.. İyi ettim mi?

★

Zekâ oyunu:

— Arkanızdan ceketinizi çıkarmadan yeleğinizi çıkarabilir misiniz? Nasıl?

Cevap: Gelecek sayıda.

★

AZAMET

Şişman adamın biri istasyonun rıhtımından trenin arkasından koşar. tabiî yetişemez. Uflaya puflaya geri döndüğü zaman biri sorar:

— Treni kaçırdınız galiba?

Öteki azametle cevap verir:

— Hayır, kovdum!

HASTALIKLARLA SAVAŞTA
»Bayer« MARKASI

İnsanlar kendilerini bilelidenberi, tarihlerinde hastalıklar kötü bir rol oynamıştır! Salgınlar, milletleri yok eder ve Sıtma v. s. sıcak memleket hastalıkları geniş bölgeleri yaşanılmaz bir hâle sokardı. Bütün dünyaca meşhur »Bayer« ilâçlarının meydana çıkmasile, Alman ilminin muvaffakiyetleri takdire değer bir nisbette yükseldi.

Bugün bulaşıcı hastalıkların salgın halinde yayılmaları önlenmiş, hattâ bazılarının büsbütün ortadan kaldırılmış olması, ölüm veya daimî malûliyete sebep olan bir çok başka hastalıkların emin bir surette şifalandırılmış bulunmasında »Bayer« markalı Alman ilâçlarının da büyük hissesi vardır.

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON
Cumhuriyet matbaası — İstanbul

KONUŞMALAR

Bay Rauf Kaynak:

— Hece vezninde en çok kullanılan 15 likler 3+4+4 lüktür. 8 + 7 liği bilmiyorum. Varsa bile çok ahenksiz oluyor. Bir takım yeni vezin kalıpları uydurmak, yahut pek az kullanılmış kalıpları bulup kullanmak beyhude zahmettir. Vezin, nazım için bir ölçüdür; fakat bir kıymet değil. Çok kelime kullanıyorsunuz. Az ve öz yazmak elbette bundan iyidir.

Bay H. H. Hayrullah:

— Bu akşam isimli şiirinizde hoşa giden bir ahenk var. Fakat bu anlattığınız aşk tahassüsleri hem çok umumi, hem de çok maddi. Şiirin aşkı mevzu olarak alışı gündelik hayatımızın teessürlerini, arzularını anlatmak için değildir. Bunlar aradan çıktıktan sonra insanın kalbinde kalan temiz, esirî bir rüsup yok mu, işte şiirdeki aşk mevzuu budur. Meselâ: «Seni benden ayıran onlar nereden geldi?» gibi iki kişi arasında bilinen vakalara ima eden yazılar, yahut: «Gûya şanssızlığımı kıracaktım bu akşam» gibi aşkı bir kumar oyunu şeklinde maddîleştiren yazılar şiirde aranan aşk olamaz.

Bay Murat Şahin:

— (Arzu) isimli şiiriniz biraz daha olgunlaşmak istiyor. Daha şimdiden iyi bir sanat usaresi taşıdığı belli. Bilhassa şiirin şekil kısmına dikkatinizi çekmek isterim. (Kendimi) ile (beni) ve (sessizliği) ile «güzelliği) nin kafiye olmadığını şüphesiz siz de bilirsiniz. Sanatta, şekil güzelliği de aranır.

Bay Selim Fikret:

— Mektubunuzda şiire karşı duyduğunuz derin aşkı pek güzel anlatıyorsunuz. 23 Nisan isimli şiirinizi de bu aşk ile yazdığınız anlaşılıyor. Yalnız şu var ki bu ilk heyecan anlarında insan en güzel şiirlerini yazamaz. Yavaş yavaş mümarese arttıkça hislerini şekilleştirmiye alışır ve kusursuz yazmıya başlar. Sizin gibi bir şair mizacı taşıyanlar için lâzım olan bir sanatkâr sabriyle bu yazıların üzerinde çalışmaktır. Bu sabır ile bu aşk birleşince muvaffak olmamıya sebep yoktur.

Bay Mehmet Çakırtaş:

— Hatırladığıma göre sizin birkaç tane güzel şiirinizi neşrettik. Hemen her şiirinizde güzel mısralarınız var. Eksik olan şey, bu güzel mısraların manzumenin sonuna kadar aynı kuvvette devam edememesidir. Şiir de, biraz spora benzer. Nefesi tükenenler sanat müsabakasını kazanamazlar. Bir de, mütemadiyen değişmekte olan sanat zevkinden uzak kalmamalıdır. Meselâ, son gönderdiğiniz şiirin başlığı şu: (Hasretzede sevgilime!) Bu tarzda şiirler bundan altmış sene evvel hoşa giderdi. Bugün hasretzede kelimesi bile Türkçemizden silindi. Yeni ve orijinal olmanızı tavsiye ederiz.

Bay Muzaffer Esin:

— Bu türlü bir lâtifenin bir defadan fazlaya tahammülü olmadığını siz de kabul edersiniz, sanırım. Bu, ne de olsa, o türlü yazılara lüzumundan fazla değer vermek olur. Buna değmez.

Bay Deli-dolu:

— Önce bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim: Vakta şairlerin kullandıkları mahlas denilen şairlik adlarına karışmak olmaz. Bilirsiniz ki (Fuzuli) de sizin gibi bu mahlası almıştı. Yalnız o, bunu alırken, başkaları bu bahlâsı beğenmedikleri için almazlar, ben de rahat ederim, diye düşünmüştü. Sizin seçtiğiniz mahlas da mütevazinedir. Hattâ, şairlik bakımından hoş bile. Yalnız, sizden evvel (Deli-dolu) diye meşhur bir operet var. Bu isim, o suretle çok tanınmış. Halk, acayiptir. Bu adınızı, onunla karıştırabilir. Sizi kâh, o operetin sahibi, kâh, oradaki şahsiyetlerden sanabilir. Bilmem ama, kendinize başka bir ad seçseniz bana daha iyi olur gibi geliyor.

Şiiriniz, tam halk şairlerinin edasiyle yazılmış. Okurken Karacaoğlanı hatırladım. Hattâ, onlar gibi biraz üstü açık, lâubali sözler de eksik değil: Meselâ:

«Bir gece koynuma gel sevdiceğim»

gibi. Bunlar, bugün için pek hoş görülmez. Şu kıtanın en güzeli:

Gel, geçmeden ömrün en güzel çağı,
Gel, viran olmadan meserret bağı.
Bahardır gezelim, ormanı, dağı,
Kalmadı yerlerde kar sevdiceğim.

Bütün manzumenin bu selislik, bu güzellikte olmasını dilerdik.

Bay İlhan Gecer:

— (Sen) isimli şiiriniz (o) nun methinden, senasından ibaret. Doğrusu da budur, beğenileni, sevileni methetmek. Yalnız, bu her şair tarafından, her zaman yapıldığı için onlardan ayrılmıya çalışmak lâzım. Ayrı bir poz, ayrı bir mizah, ayrı bir güzellik anlatılmazsa aynı şeyler tekrar edilmiş olur. Hattâ, sizin bu şiirinizde olduğu gibi çok kusursuz, çok pürüzsüz, çok güzel de olsa!

«Sen esince ruhumda ebedî bahar başlar,
Ümitler çiçeklenir ılık tebessümünde.
Bir sevinç incisidir artık gözümde yaşlar,
Sen gelince dağılır acılar da, hüzün de...»

Hiç bir kusuru yok. Bir kusuru bir çok güzel şiirlerde okuduğumuz şeylerden farksız oluşu. (Gözlerin) manzumesinin en güzel yeri:

«Senin en güzel yerin
Koyu yeşil gözlerin»

Fakat bunu, sanki başka bir yerde okumuşum gibi geliyor.

Bay A. Yiğitbaş:

— (Zelzele) isimli şiirinizde, belki de, fazla bir teessüre kapıldığınız için olacak bazı kelimeler yanlış yazılmış, anlaşılmıyor. (Telâfet) nedir? Telefat mı? Fakat bu şiirin değil, gazete havadislerinin kelimesidir. (Gedeleyemez) de galiba (zedeleyemez) olsa gerek. Bu, henüz nesir kıvamında. Onu şiir haline sokmak için güzel kelimeler seçmek, ince hisler ve hayaller karıştırmak, mısraları hoş bir ahenk vermek lâzım.

EDREMİT AKŞAMLARI

(Aziz şair üstadın Behçet Kemal Çağlar'a)

Düşünüp ince ince,
İçimdeki gamları.
Salar beni sevince.
Edremit akşamları.

Esmer renkli tül olur,
Hüzünlü bülbül olur,
Yıldızlar sümbül olur,
Edremit akşamları.

Kuşlar hicret ederler,
Diyar diyar giderler,
Esmer atlastır derler,
Edremit akşamları.

Elmaslaşır duygular,
Gezer narin kuğular,
Lâciverttir buğular.
Edremit akşamları.

Koyunlarla kırların,
Süslenir bayırların,
Ses verir çayırların;
Edremit akşamları.

Zeytinlikler sır olur,
Gölgeler asır olur,
Serilir hasır olur,
Edremit akşamları.

Gölgeler uzar gider,
Atlıdır tozar gider,
Bağrımı ezer gider,
Edremit akşamları.

Mehmet Çakırtaş

AKŞAM

Bir kor gibi içinden
Tutuştu, yandı akşam.
Renkler suya düşerken
Gölde yıkandı akşam.

Gölgeler onu soydu,
Aşkı derinden duydu,
Daldığı yer kuytuydu
Vuslata kandı akşam.

Sesler koy koy gezindi
Sonra su gibi dindi,
Bu demler ne hazindi
Vakte hayrandı akşam.

Sazlardan çıkan âhenk
Yükseldi hevenk hevenk,
Yıldızlar ördü çelenk
Şi're ihandı akşam.

Tüller altında yatan
Pembe bir yaraydi tan,
Ve mehtabı uzaktan
Gördü utandı akşam.

Mehmet Esat Sevsevil

ÇINARALTI

SAYI: 136 — CİLT: 6
ABONE :
Seneliği: 1300 — Altı aylığı 650
Üç aylığı: 325 kuruş
Fiatı: 25 Kuruş

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON

Telefon: 22129

29 NİSAN 1944
İDARE:
İstanbul, Ankara caddesi No. 47
İHTAR:
Gönderilen yazı ve resimler neşredilsin, edilmesin geri verilmez.

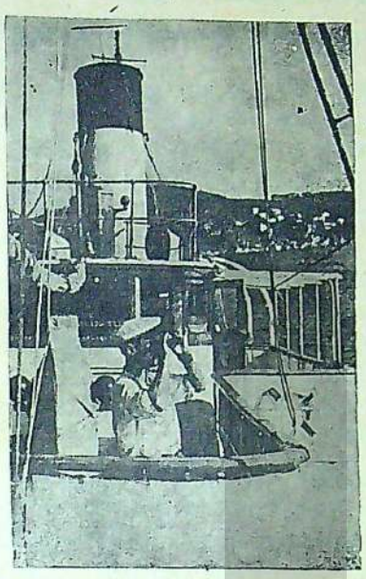

Kapak Resmimiz

28 Nisanda tahsillerini bitirip ticaret filomuza iltihak eden kıymetli Türk denizcilerimizin tatbikat gemisinde bir tarassudu göstermektedir. Fotoğraf, Çınaraltı'nın foto muhabiri Foto Burhanettin Tan tarafından çekilmiştir.

Bu sayıda :

Toprağın sesi
Mithat Cemal KUNTAY

Taklit devri
Orhan Seyfi ORHON

Din ve bilgi
Dr. M. H. AKANSEL

Bay Neşet Ömere açık mektup

* *

Saz şairi
Ali Canib YÖNTEM

Bizim dağlarda konser
Rıza YALGIN

Saçlar
Orhan Seyfi ORHON

Tanburî Tahsin
Hakkı Süha GEZGİN

İhtiyar Köprülü
Adnan GİZ

Hamdi Başar'a
O. S. O.

Taklit Devri

Orhan Seyfi ORHON

Artık, hayatımızın her safhasında taklit devrinden çıkıp, şahsiyet ve hüviyetimizi belirten orijinal bir devreye geçmek lâzım. Sanatta, fikirde, teşkilâtta, herşeyde. Şimdiye kadar taklit zarurî idi. Hayat usaresini kaybetmiş bir çok şeyleri millî bünyemizden çıkarıp atarken ne yapacağımızı bilmek için karşımızda bir örneğe ihtiyaç vardı. Ona mümkün olduğu kadar benzemek ihtiyacındaydık. Yüz senedenberi bu taklit devresi içindeyiz. Tanzimat, Osmanlı devletinin Avrupayı taklit etmesi demektir. İlkönce yarım yamalak başlıyan bu hareket bütün yemişlerini verdi. Edebiyatımızı değiştirdik. Kitaplarımızı, mekteplerimizi, kanunlarımızı, teşkilâtımızı değiştirdik. Servetifünun muharrirleri Paul Bourget gibi romanlar, Francois Coppée gibi şiirler yazdılar. Kitaplarımızı Alman, Amerikan lise kitaplarından tercüme ettik. Kanunlarımızı Fransız, İtalyan, İsviçre kanunlarından aynen aldık. Nerde hoşumuza giden yeni bir şey gördükse hemen hayatımıza soktuk. Buna engel olan bütün bağları kopardık. Tam bir taklit serbestliği içine girdik. Bu safhanın artık kapanması lâzımdır. Çünkü anlıyoruz ki bu suretle sahici bir kıymete asla sahip olamıyacağız. Adına «teceddüt» dediğimiz bu taklit işlerini yaparken bir irtica tehlikesi vardı. Onun için bunu idealize etmiye, müdafaa ve muhafaza etmiye mecburduk. İnhitat devrimizin çürümüş kıymetleri bütün tefessühleriyle tekrar üstümüze yürüyebilirdi. Fakat bugün artık buna imkân yoktur.

Ne Türkiyede Osmanlı sülâlesi yeniden bir saltanat devri kurabilir, ne dilimizi eski Osmanlıcaya çevirebiliriz, ne mekteplerimizi eski tedris usule döndürebiliriz, ne kanunlarımızı dar kafalı softaların zihniyetlerinden çıkarabiliriz. Bunlar, bugün bizim için bir takım fantezilerden, gülünç, acayip, paradoksal fikirlerden fazla bir şey olamaz. Fakat buna mukabil, yüz senedenberi hiç bir orijinal kıymete sahip olmadığımız da muhakkaktır. Garp medeniyetine gösterebileceğimiz ne varsa, hepsi eski millî hayatımızın orijinal eserleridir. Bir cami, bir sebil, bir minyatür, bir çini, bir seccade... Artık bizim için maziye dönüş bir irtica olamaz. Çünkü hiç bir şeyi maziden aynen alıp devam ettiremeyiz. O hayata, sadece şahsiyetimizi aramak için bakabiliriz. Taklitten kurtulmak için bunun zarurî olduğunu kabul etmeliyiz. Bir bestekâr halk türkülerinin motiflerini alıp yeni bir kompozisyon yapamazsa bir Türk musikisi olmıyacaktır. Bir şair, halk şiirinden ilham alıp yeni bir eser yazamazsa bir Türk şiiri olmıyacaktır. Bir moda ressamı, eski kostümlerimizden bugünkü zevkimize göre yeni bir terkip meydana getiremezse bir Türk modası olmıyacaktır. Şu halde, bugün, maziye dönüş bir irtica değil, taklitten kurtulmak, bugünün zevki, bugünün zihniyeti, bugünün tekniği ile benliğimizi, şahsiyetimizi aramaktır. Bugünün kıymetlerini bu suretle eski millî hayatımıza bağlamıya mecburuz. Yoksa, bu kısır taklit devri içinde de biraz sonra o eski inhitat devrinde olduğu kadar bunalacağız!

Orhan Seyfi ORHON

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

Dr. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

DİN VE BİLGİ

Müsbet bilginin son kazançları dini ehemmiyetten düşürdü mü? Bu ıda bu konuyu inceliyeceğim. Bu; nazarî, felsefî bir kıymeti haiz aktan başka, Türk milletinin istikbali bakımından da olaganüstü hayatî ve pratik neticeleri olan bir mevzudur.

ÜSPET İLMİN SON KA-LARI ve DİN:

ndan 40 sene evvel müspet anında, (positivisme = müs-), ve (determinizm = muay- muayyen netice) nazari- idi. İlmin o zamanki te- göre bu fikirler meydana Yine bu dergide evvelce anmış olan (Bilginin şimdiki) isimli yazının baş taraflarından bahsedilmişti. Madem herşey evvelden tâyin ve mıştır, o halde Allaha ne var, diye düşünülmiye başla- Fakat, vakta ki, ilim bir daha ilerleyip (elektronlar) ıce, bütün bu nazariyeler ve bağlı olan maddiyetçi ve din- irleri suya düştü. (1927 de, bir riyaziyeci olan **Heisenberg prensibi**) ni orta- n eski fikirlerimizi değiştirdi. Çünkü, kâinat kaidelerinden biri olmak üzeden tâyin ve tesbit edilkeyfiyetini (gayri mu- = endeterminasyonu) , ilmedik olayı) (imprevisibiinatın bünyesine soktu).

comte du Noüy: (Le Temps Zaman ve hayat, isimli e-, 14 üncü basılış, s. 47).

akat, Henri Bergson, Heisenyirmi sene evvel, 1907 de ya- (L'évolution créatrice=yakâmül) isimli eserinde şöyle : Bu suretle, şahsiyetimiz, değişir, artar, olgunlaşır. bir evvelki âna yeni bir şey Biz, daha ileri giderek, diye- yeni bir şey katmakla kalki, aynı zamanda, (beklenilumulmadık) bir şey katar) er, aynı sayfanın notu).

2 de de, Nobel fizik mükâ- **Schrödinger** de: (l'acausaphénomenes = Belirtilerin ği) ismindeki meşhur tetnladı).

nberg: bir hâdiseyi evvelden tesbit edebilmek için, unsurlarının ancak yarısını topliyabiliriz. Öteki yarısı ancak hâdiseden sonra toplanabilir, düsturunu koydu. Bugün, bu faraziyeyi asrî fizik tamamen kabul etmiştir) (keza, s. 48).

(Eğer, Claud Bernard'a, artık nerede ise halledilmesi yakın sandığı hayatın mahiyeti hakkında, altmış sene sonra, kendi kürsüsünü işgal eden profesörün daha fazla ihtiyatlı bir dil kullanacağı söylenebilseydi, ne kadar hayrete düşerdi). (keza, s. 58).

(Hayatı ilmî olarak izah edebilen, şimdiye kadar, tek bir nazariye bile yoktur. Ya, Tanrıyı kabul edeceğiz, veyahut ta, hayat üzerinde hiç malûmatımız olmadığına karar vereceğiz, veyahut ta, **mösyö Homais gibi,** hareket edeceğiz). Bu meşhur Fransız fikir adamı Flaubert'in yarattığı bir roman kahramanıdır: eczacıdır, müspet ilimlerden şöyle yarım yamalak bir şeyler öğrenmiştir, ve buna güvenerek Allahı, ahlâkı, velhasıl bütün mâneviyatı inkâr eder. Ve böyle hareket etmekle çok ileri fikirli olduğunu zanneder. Son zamanlarda bizde de bunların adedi çok artmıştır. (aynı müellifin (L'Avenir de l'esprit = Zekânın istikbali) isimli eserinden, 1941, 8 inci basılış, s. 215/16).

(Laboratuvarda otuz sene çalıştıktan sonra, nihayet anladım ki, tahrip edici kötümser, Allahı, ahlâkı, mâneviyatı inkâr eden fikirleri yayanlar, hiç olmazsa, bu hususta bir şeye karar vermek zamanı gelmediğini itiraf etmemek suretile, bile bile yalan söylemişlerdir) (keza, s. 217).

LECOMTE DU NOÜY KİMDİR?

İki kitabından yukardaki parçaları aldığım bu zat, bir biyoloji bilginidir. (Yaraların kapanması, teneddübü) hakkındaki keşfile pek meşhur olmuştur. Yaraların kapanmasını riyazî bir düstur şekline sokmuştur. Ve bu suretle, **Henri Bergson'un,** ondan daha evvel, sırf dehası sayesinde bulduğu (fiziyoljik zaman) ile (fizik zaman) arasındaki farkı, canlılar üzerindeki tecrübelerle ispat etmiştir.

Bu zat, İsviçrede Genève Fakültesi fizik profesörü **Ch.-Eu. Guye**nin eserlerine çok kıymet verir, hep onlardan bahseder. Yukarki kitabının (249) uncu sayfasında, Guye'nin bir fikrini başlık gibi almış: gerçekten pek derin bir fikir:

(Eğer, bir yandan, kâinatın ve hususile insanın mukadderinin bir gayesi olduğunu kabul edersek; öte yandan da, bu gayenin gerçekleşmesine, ferden ve bir derece yardım etmek ihtimali varsa, o vakit **ceht ve gayret için bir sebep bulunmuş** olur. Bu ceht ve gayret, tekemmül ve terakkinin esaslı şartlarından biri olmakla beraber, aynı zamanda, hayatın neşelerinden biridir.

İnsanın beyninde zekâya ve duygulara bu kadar mühim bir yer ayrılmış olduğunu bilip dururken, bu dünyada, anlaşılacak ve sevilecek bir şey bulunmadığı, ve, haklı olarak zekânın ve kalbin en yüksek hassaları denilen şeylerin kullanılmasının hedefsiz olduğu, ve bunların, ferdî mukadderimizin, veya, hiç değilse, insan mukadderinin seyri üzerinde hiç bir tesiri olmadığı nasıl kabul edilebilir?).

İlâvem: Guyenin bu düşüncesini size daha iyi anlatmak için, aklıma şöyle bir benzetiş geldi: herkes bilir ki ateşli, hummalı hastalar portakalı, limonatayı çok severler. Şimdiye kadar, bunu, harareti kesiyor da ondan severler, tarzında izah ederlerdi. Fakat, vitaminler keşfedildikten sonra, portakal ve limonda (C) vitamininin bol olduğu, bu vitaminin ise, ateşli hastalıkları yapan mikroplarla vücudun mücadelesinde, vücuda çok yardım ettiği anlaşılmıştır. İşte, insanın vücudunda bulunan tabiî bir meyil ki, sebebi sonradan anlaşıl-

mıştır. Onun gibi, insanın kalbinde tabiî olarak bulunan Allah, iyilik, şefkat ,acımak gibi duygular da, oraya boşuna konmamış olsa gerektir. Bunların sır ve hikmeti de, bir gün gelecek, (C) vitamini gibi, bulunacaktır.

Dünya ölçüsünde bir şöhret sahibi olan tıb âlimi, ve bir piliç yüreğini, tam yirmi yedi sene sunî olarak yaşatmış ve bu yüzden Nobel tıb mükâfatını kazanan **Alexi Carrel** de (l'homme, cet inconnu = insan: bu anlaşılmamış yaratık) isimli eserinde, şöyle yazıyor: (Dante'nin, Emerson'un, Bergson'un, Hale'nin dünyası (bunlar mâneviyata inanırlar), Mister Babbıt'in (bu, bir Amerikan roman kahramanıdır, gayet maddiyetçi, her türlü mânevî duygularla alay eden bir tiptir) dünyasından daha geniştir) (aslından, s. 390, 1935 basılışı).

(Biz, insanı, fizikçilerin, astronomların dehalarile yarattıkları (Kosmos = Kâinatı anlayış şekli) inden kurtarmalıyız. Rönessans devrindenberi, insan, bu maddî kosmosun içinde mahpus kalmıştır. Âtıl madde âlemi, ne kadar büyük ve güzel olursa olsun, insan için çok dardır). (keza, s. 391).

Fransa 1940 da yenildikten sonra, Fransanın medeniyete ettiği hizmetleri belirterek onun yeniden kalkınmasına yardım etmek gayesile en büyük on tane Fransız bilgin ve filozofunun müştereken kaleme aldıkları (Fransa ve çağdaş medeniyet) isimli 1941 de çıkan eserde, filozof **Paul Gaultier** şöyle yazıyor : (Çağdaş Fransız felsefesi, s. 98): (En nihayet, Fransız felsefesi, Fransız ilmi gibi, herşeyi anlamak iddiasından vazgeçmiştir).

1943 de, İsviçrede Neuchatel şehrinde (La Baconniere) kitabevi tarafından yayınlanan ve kırk kişinin Bergson hakkındaki fikrini havi eserde, Jean **Wahl, Bergson** hakkında şöyle diyor: (s. 27) : (Omuzlarında insanların bütün felsefesini taşıyan bu büyük dâhi, bir köylü kadar mütevazı ve dindar idi).

Keyserling'in: (Istıraptan olgunluğa) isimli eserinden şu satırları aldım (Fransızcaya tercümesi, yedinci basılış, s. 324): **(C. G. Yung** (bu zat, pek meşhur bir ruhiyat mütehassısıdır), **(Tanrı)** isimli bir tetkikinde, netice olarak şunu kabul ediyor : (ilmî olarak, Tanrı fikrinin gerçekliğini münakaşa etmek imkânsızdır. Çünkü, bütün hallerde, Tanrı fikri, ispatı mümkün olan bir psikolojik fonksiyondur).

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Bay Neşet Ömere

AÇIK MEKTUP

Profesör Bay Neşet Ömer

Ah! Ben Belediye Reisi Olsaydım!

Sayın profesör Neşet Ömerin Halkevinde Vitaminler hakkındaki konferansını dikkatle dinlemiştim. Fakat oradan çıkarken, zaten bu vitamin derdile her zaman uğuldıyan kafam; 14 nisan cuma günkü Tasviri Efkârda bu hususu tekrar gözlerimin önünde görünce yine darmadağın oldu, dertlerim deşildi Sayın üstat, «ben Belediye reisi olsaydım her mahallenin ortasında pazarlar kurardım, halk ucuz alsın, ucuz yesin» diyor. Çok güzel, fakat ben âcizane, üstada bir şeyler sormak istiyor ve bizleri tenvir buyurmalarını rica ediyorum:

Tereyağdaki A vitamini, her halde «süt» ten olan yağlardaki vitamindir. Kuyruk ve envai yağlar karıştırılan «berbat tereyağlarda» acaba A vitamini var mıdır?..

Yağları yapmak için kremalar acaba temiz midir? Kremalar nasıl hazırlanıyor, inekler nasıl sağılıyor? Acaba hastalıklı bir adamın sağdığı sütten (meselâ tifodan yeni kalkmış) yapılan krema ve tereyağı tifo aşılamaz mı?

Avrupada, bilhassa İsviçrede çok çok vejetaryen mutfaklar vardır. Halk, havucu hatır hatır, lâhanayı hışır hışır yerler. Hattâ çocuklar bile... Yanaklarından kan fışkıran bu mesut insanlar acaba havuç lâğım suyile mi sulandı, acaba turpların sulandığı kuyuya bir abdesthanenin lâğımı mı bağlandı diye hiç düşünmezler. Çünkü bu nevi pratik kaideler hatırlarına gelmez!! Acaba bizler, bu havucu, lâhanayı, salatayı, turpu, domatesi çiy yediğimiz takdirde bir tifo tehlikesi yok mudur? Ve daha başka neler olabilir? Ah ben Belediye reisi olsaydım, hem pazarı kurar hem de... Hem de mutlaka kremaların pastörize olmasını temin eder, başka türlüsünü yasak ederdim. Hem de nasıl yasak, arka kapıdan tekrar piyasaya çıkmamak şartile. Bostanların, bahçelerin sularına lâğım karıştırılıp karıştırılmadığını katî surette tesbit ettirir ve olanları en şiddetli cezalara çarptırırdım. Tereyağların fiyatlarını kontrol ettiğim gibi sâfiyetini de mutlaka kontrol eder, hilelilerini yasak eder ve satanları bir daha yaptırmamak üzere cezalandırırdım. Ben Belediye reisi olsam... Bunların yapıldığını bir dokûman gibi halka ilân eder.. ve bu fani dünyada hastalıktan korkan, kahraman kırıntısı bizlere: «İşte; herşey tertemiz, yemezsen günahı vebali boynuna» diye ilân ederdim...

Sayın üstat, düşüncelerime lûtfen bir damlacık ümit verici satırlarınızı bekliyoruz.

Saz Şairi

Eski bir saz şairi tipi

YAZAN :

Ali Canib YÖNTEM

Türk Halk edebiyatı zengin, rengin ve bir kaç bölüktür. Bu bölüklerden biri, ve belki en mühimmi âşık edebiyatıdır. Âşık o adamdır ki başkaları tarafından tanzim edilmiş, veyahut kendisinin — hem de — irticalen düzmüş olduğu şiirleri sazını çalarak söyler. Yani âşık edebiyatında güfte besteden ayrılmaz. Saz şiiri millî tarihimiz kadar eskidir. İlk devirlerin ozanlarına, kamlarına kadar dayanır. Bu sayımızdaki resim, âşıkların tipik bir timsalidir. Bizim nesil bunları çokça gördü, hatırlarlar: Halkın kalabalık olduğu semtlerde kahveleri dolaşırlar hem çalarlar, hem söylerlerdi.

Muallim Naci merhum, «Mektuplarım» adlı eserinde şöyle bir vaka anlatır: « ... Geçen akşam, Hacı Raşit'e (1) sazı omuzunda acibül-heykel bir şair çıkageldi. Kapıdan girince şöyle bir etrafına bakındı. Kendine benzer kimseyi göremedi. Dönmek istedi, dönemedi. Utandı mı ne oldu geçti, bir köşeye oturdu. Şairde gözlerin parlayışını görmeli idiniz. Hele dehşetli sazına hiç bakmıya gelmezdi. Adamın mutlaka güleceği gelirdi. Meşhur Âşık Garip Halepten henüz avdet etmiş kıyas olunurdu. O sırada Âşık Garibe validesi tarafından söylenilen:

Var garib'im sağlık ile gelesin

sözü insanın hâtırına gelmemek hiç mümkün mü olur. Daha neler geliyor amma söylenmez ki...

Sazlı şaire bakış görüş eden olmadı. Herif somurtmıya başladı. Beş on dakika geçti mi bilmem, o koca saza şöyle bir kere el etti. Tın tın sedası kıraathanenin içini dolaşmıya başlar başlamaz herkesin gözü saz sahibine teveccüh etti. Bunun üzerine herif tıngırtıyı kesip epeyce şairane olan bıyıklarını düzeltmiye başladı. Şair bıyık faaliyetile meşgul olduğu sırada enzar-ı ehemmiyet üzerinden munsarif oluverdi. Herkes, yine sohbetine daldı. Zavallının ıstırabı arttı. Çünkü «şair baba, biraz çal bakalım» diyen olmadı. Nihayet şair, Hacı Raşidin yüzüne mânalı bir suretle bakarak dedi ki: «Evlât, burada şairler varmış, göster, imtihan olalım, meşhur-ı zaman olalım». Cevap alamadı .Yâran sustular. Bir dakika kadar zaman geçti. Müşteriler hep bu dehşetli şaire bakıyorlardı. Bir de köşenin birinden bir ses zuhur etti. Şaire hitaben dedi ki: «Burada saz şairleri ötemez. Ötseler de dinliyen bulunmaz. Buraya gelen hep kalem şuarasıdır. Anladın mı kuzum, burası Tavuk pazarı değildir». Bunun üzerine şair için orada uzun uzadıya saz çalarak bir hicviye okumak vardı. Fakat herif yine biraz edib imiş ki öyle yapmadı da «Eyvallah babam» diyerek sazını omuzlayıp çıktı gitti...»

Muallim Nacinin ve arkadaşlarının saz şairime karşı bigâne davrandıkları görünüyor. Bu bigânelik, Hacı Raşidin çayhanesine toplanan edibiere münhasır değildir. Pek eski zamanlardanberi, münevver tabakaya mensup şairler, âşıkları avamdan saydıkları için hor görmüşlerdir. On sekizinci asrın meşhur şairlerinden Seyyit Vehbi:

Ne gördüm bir uyuz dellâlin olmuş ziver-i dûşu
Biraz türkü, biraz varsağı, bir kaç şarkı vü mani

demekle kalmamış, devrinin tezkerecilerinden Safai efendinin eserinde, aynı zamanda saz şairi olan Fasihiden de behsettiği için zavallıyı:

Safayi tezkere tezyil edermiş havfım oldur kim
Eder şair Fasihi gibi Vartan ile Mecnun'ı.

diye sarakaya almıştır. Münevver tabaka şairlerinin halk şairlerine karşı bu küçük görüşleri, onların itibarına mâni olamamıştır. Ordugâhlar, konaklar, kahvehaneler âşıklarla doluydu.

Âşıklar, Divan edebiyatı mensuplarına nazaran, memleket işleriyle, siyasî, içtimaî hâdiselerle daha çok meşgul olmuşlar, düşmandan alınan, düşmana kaptırılan şehirlere, kalelere, başı koparılan sadrazamlara, vezirlere, ihtilâllere, yangınlara, taunlara, aşk facialarına dair nice nice destanlar, türküler, bunlardan başka gönüllerinde coşan sevdaların tesiri altında koşmalar, varsağılar düzmüşlerdir. Cönkler, sosyolojik bir gözle tetkik edilince, memleket hayatı daha içten görülür, siyasî, içtimaî acılar daha içten duyulur.

Âşıkların eserleri halk dilinden ayrılmadığı için en eskileri bile, bugün söylenmiş gibi ter ü taze durur. Yadırganılmaz, kolayca anlaşılır.

Makalemizin sözü uzatmıya ta-

(1) Direklerarasında meşhur bir çaycı Çayhanesi o devir şair ve ediblerine içtimagâhtı. «İstanbul sokaklarında seyahat» serisine başladığımız zaman buradan da bahsedeceğiz.

hammülü yoktur. Yoksa bu mevzu çok söz götürür.

Doktor Konoş İstanbula ilk gelişinde merhum Vefik paşayı ziyarete gider. Paşa bir çok iltıfatlardan sonra bir cariyesine şu Türkmen kızı türküsünü söyletir:

— Ben babamın evin yıktım
Tavladan Duru'sun çektim
Yüz bin altın alıp çıktım
Bin gidelim Beyim oğlan
— Türkmen kızı Türkmen kızı
Sabahın seher yıldızı
Git, gidemem Türkmen kızı.
Kır atımın nalı yoktur
Arkasında çulu yoktur
Bir gecelik yemi yoktur
Git, gidemem Türkmen kızı
— Beyim oğlan, paşam oğlan
Kolum yastık saçım yorgan
Bin gidelim Beyim oğlan
Bileziğim nal edeyim
Feracemi çul edeyim
İncilerim yem edeyim
Bin gidelim Beyim oğlan
— Öküzümü çifte koştum
Tohumumu yere saçtım
Ben bir helâl yere düştüm
Git gidemem Türkmen kızı
— Öküzünü kurtlar yesin
Tohumunu kuşlar yesin
Helâl ekmek haram olsun
Ben istemem şimdengeri.

Saz şairinin İstanbula mahsus bir nev'i vardı ki bu, tulumbacı kahvelerinde, semai kahvelerinde görülürdü. Ahmet Rasimin, biraz da Osman Cemalin anlattıkları «Külhanbeyi ağzı» denilen bu tarz ayrı bir makaleye muhtaçtır.

Ali Canib YÖNTEM

Toprağın Sesi

Dökülen kanlara doymazdı ne Hind ufku, ne Çin;
O cömert unsuru saçmıştı baban, yurdun için.

Karadan kal'ası kükrerdi, denizden gemisi;
Duyarım altı asırdanberi hâlâ o sesi.

Görmiyenler de bilirlerdi o âfet kimdi,
Devrinin göğsüne bağdaş kurarak hâkimdi.

Yıktılar yurdunu bir gün... O ayaktaydı yine;
Kanayan yıldızı koynunda tutan aydı yine!

Benzemek zehrini hiç tatmadı, kendiydi baban;
Bir avuç toprağın üstünde efendiydi baban.

Taşların göğsü vurup cedlerinin kalbiyle,
Kâinatındı şu toprak, bir avuç olsa bile.

Bir avuç toprak için altı asır öldü deden.
Yeter artık, yine ders almıyalım geçmişten.

Mithat Cemal KUNTAY

Rumen Hükûmeti bir Türk muharririne nişan verdi

Türk edebiyatına yeni ve taze bir üslûp getiren kıymetli edib arkadaşımız Celâleddin Ezineye, Rumen hükûmeti Etoile Roumanie nişanının Komandör rütbesini vermiştir. Türk fikir hayatı namına bizi çok sevindiren bu edebi hâdiseyi burada tekrarlarken, arkadaşımız Celâleddin Ezine ile yaptığımız bir mülâkatı aşağıya yazıyoruz.

Celâleddin Ezineye sorduk:

— Romanya hükûmetinin verdiği nişan nedir ve size niçin verilmiştir?

— Bu nişan Romanya yıldızının, Rumence isimli Steau Romaniei'nin Komandör rütbesidir. 1877 de ihdas olunmuştur. Bana verilen altın bir salip üzerine mine işlemelidir. Nişanla beraber Kral Mikael hazretlerinin fermanı da vardır. Bu nişan umum yazılarıma verilmiştir. «Tasviri Efkâr» gazetesi namına yaptığım son Avrupa seyahati dolayısile yazdığım yazıları Rumenler tercüme etmişler, beğenmişler olacak ki, diğer kitaplarımla da alâkadar olmuşlar. Bilhassa sevindiğim cihet, «Bir misafir geldi...» piyesimin Rumenceye çevrilmek istenilmiş olması ve Rumen Millî tiyatrosu müdürü meşhur edib ve roman müellifi Rebveanu'nun vaadi veçhile Bükreşte vaz'ı sahne edileceğidir. Üstat Rebveanu'yu şüphesiz eserlerile tanırsınız. «Asılmışlar ormanı» isimli romanı dilimize çevrilmiştir. Rumenler Türklere karş büyük bir alâka ve dostluk duymaktadırlar. Bu alâkanın bilhassa sanat ve edebiyat bağlarile daha samimî olacağı kanaatindedirler. İki milletin birbirini fikir ve ruh sahasında daha iyi anlıyacağı tabiîdir. Diğer taraftan Türk edebiyatı daha milletlerarası bir ölçüye ulaşamamıştır. Halbuki Türkçe eserlerin ecnebi dillerine tercümelerile, hem Garp fikir âleminde tanınmış; hem de Türk fikir ve sanat hareketlerinin beynelmilel kıymetini ispat etmiş oluruz. Çünkü hakikî kıymet varlığı, kendimizin kendimize vereceği aferinde değil, fakat milletlerarası tenkidin takdirindedir.

Bay Celâleddin Ezine

— Hiç bir tecrübe devresi geçirmeden, birdenbire Türk edebiyatına girdiniz, değil mi?

— Evet öyle oldu. İlk eserim, modern Faust tarzında bir rüya oyunu olan «Yakup ve ötekiler...» ile ondan evvel Almanca «Yol» isminde bir piyes, Fransızca da bazı yazılar yazmıştım, fakat Türkçe olarak makale, nesir gibi denemelere müracaat etmeden kitap telif ettim. İntişar ettiği zaman epeyce tenkide sebep oldu.

Bizim dağlarda konser!

Rıza YALGIN

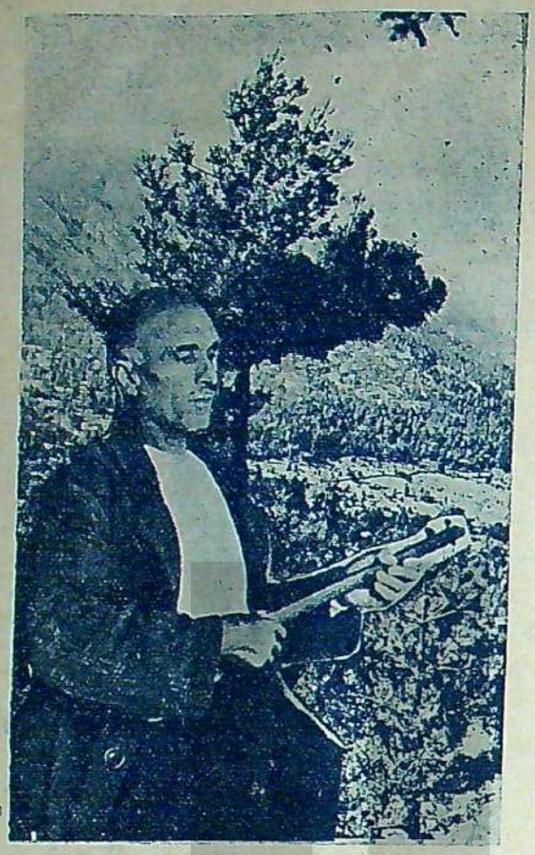

Düziçi'nde tanınmış sazcı Kız İsmail

...sazı:
...gu. B-Kol.
Döş. D-Eşek.
...rak. F-Ça-
nak.

Sakın şu yazımın başlığına bakıp ta bir masal veya hayal peşinde olduğumu sanmayınız.

Ben yirmi beş senedir; dağlarda yüzlerce konser dinledim. Siz benim dinlediğim konserleri bir defa duymuş olsaydınız; bir daha şehirlerin sisli sokakları arasında tütün ve alkol kokuları içine gömülüp te konser dinlemiye tövbe ederdiniz...

Belki; başlığıma hâlâ inanamıyorsunuz? İnanın ki ben, Torosların on metreden daha uzun çam, ardıç ve kayın ormanlarının uğultuları arasında; başımın üstünde uçan kartal kanatlarının çıkardığı ıslık sesleri; yanıbaşımda öten turaçların «hüt, hüt, dü dü; hüt dü dü» nağmeleri? Karşıki ormanda rüzgâr gibi uçan ve sıçrıyan şehbaz geyik sürülerinin gürültüleri; beriyanda güneş doğmadan önce yanlığının (yayık) başında taze tereyağı onaran yürük kızının gümüş sesinden dökülen türküleri; şarıl şarıl akan Seyhan, Ceyhan ırmakları boylarında bir çok konserler dinledim.

İnanın ki: Ben Göksu, Berdan (Tarsus çayı) Yeşil ve Kızılırmak boylarında; Bulgar, Ala, Kozan, Bin boğa, Gâvur, Ahir dağlarının yüksek ve zümrüt yaylâlarında; hattâ; Uludağın karlı yamaçları, Ahıdudu (yabani çilek) tarlalarile kızarmış vadilerinde bilseniz ne kadar uzun süren cana yakın ve millî duygularımı göklere çıkaran konserler dinledim:

Zaten başlı başına bir tiyatro ve konser sahnesi olan bu dağlarda; dinlediğim tabiatin kompoze ederek zenginleştirdiği müzik parçalarının bir iki tanesini size (maalesef) yalnız güfte olarak verirsem benim yaşadığım o dağlarda, okunan her besteli türkünün muhakkak bir konser olduğuna siz de inanırsınız...

28/4/937 günü; Adananın Bahçe kazasına bağlı Düziçi (Haruniye) nahiyesinin Duğdül dağının kale yamaçlarında küçük bir pınar başında menekşelerin üzerine serdiğim paltomun

...başında türkü söyliyen Kaçar Hamandalı oymağında Emine kız

Gökşen kâhyanın çadırında Aptal Hüseyin. (Çingeneye burada Aptal deniyor.)

Çınara 141, S. 136, C. 6, 29 Nisan 1944, s. 9

üstünde oturuyor ve çam ağaçlarının gölgelerile serinleniyordum. Yanıbaşımda halk şairlerinden Kır İsmail türkülerine yani konserine; hayır, hayır mükemmel bir profesör gibi, bana vermiye hazırladığı öz dersine başlıyordu.

Parmaklarının uçlarile inlettiği bağlamasının hazin seslerine, adlarını sayamıyacağım; sürü, sürü kuşların cıvıltıları cevap verirken; Kır İsmail: yanık sesile ve millî bestesile orada; Ceyhan ırmağının geçtiği dar ve korkunç vadiyi sarsıyordu...

Kır İsmail; sazının telleri arasından tarihin karanlıkta kalmış bir bölümünü âdeta iğne deliğinden açılmış bir pencereden seyrettirmek istiyormuş gibi:

İlk akşamdan doğru bir sarı yıldız
Üç gün kılıç çaldım geceli gündüz
Yazılı defterde on iki bin kız
Güzelleri yesir giden Akıska? (*)

—

Kırkımızı bir kulede buldular
Kulağımızdan küpemizi aldılar
Her birimizi bir krala verdiler
Padişahtan imdat ister Akıska?.

—

Akıskanın arkacığı dağ idi
Babam paşa, kardaşçığım bey idi
Böyle olmadansa ölüm yeğidi
Güzelleri yesir giden Akıska?.

—

Adımı sorarsan Benli Emine
Altın burma takınırdım elime
Yolumuz uğradı kanlı zalime
Allahından imdat ister Akıska?..

1937 senesi Ağustos ayı içinde Binboğanın üçüncü turundan dönüyordum. Berit dağının Garbında Ayran pınarı kenarında eskiden tanıdığım Tecirli oymağı ağalarından Göğşen kâhyanın obasına uğrıyayım dedim.

Atımı caddeden Şarka doğru çevirdim. Vakit sabahtı, pınarın başında kızlar yağ yuğuruyorlardı.

Onların hazin türküleri beni orada birkaç dakika gizlice bağladı. Fakat kızlar beni görünce sustular. Ben de obanın kurulduğu alana doğru yollandım.

Türkmenlerin, yaylâlarındaki bu pınarlar bambaşka bir âlemdir. Burada obalar yaylım zorile on beş yirmi dakika ayrı ayrı yerlere konarlar ve daima pınarlarını ortada ve biraz obalara uzak bir yerde bırakırlar. Çünkü yörük kızlarının operası, sineması, tiyatrosu hepsi pınar başlarıdır. Ve daima bu kızlar tenha pınar başlarında daha iyi çalışırlar.

Göğşen kâhyanın çadırına iner inmez:

— Kâhya şurada şeker pınarı başında kızlar türkü söylüyorlar. Ben bu türküyü yazmak istiyorum. Dedim — Nacep türküymüş o?.. dedi ve biraz düşündükten sonra:

— Bizim kızların türküleri Dadalın baz, yaylâ türküsüdür ama ben karalamalarını bilmem.

Yanımızda bir aptal var. Kâhyanın obasında hizmet eder, çalgı çalar geçinirmiş. Aptal hemen söze atıldı:

— Dayı ben biliyorum. Bu türküye on iki ay türküsü derler, Dadaloğlu Veli söylemiş. dedi ve başladı:

Irhan kokar, (1) yeşil açar yaz gelir.

Yaylâm, yaylâm, unutulmaz günün var.

Ovalara keklik kokar baz gelir(2)
Yaylâm yaylâm unutulmaz günün var.

Katır katır, maya geçer göç gelir.
Yaylâm yaylâm unutulmaz günün var.

Ala gözlü tor kızlara kaç gelir(3)
Yaylâm yaylâm unutulmaz günün var.

Yaz ayında nişanlıya koç gelir
Yaylâm yaylâm unutulmaz günün var.

Berit dağdan seymenlere (4) baç (5) gelir.
Yaylâm yaylâm unutulmaz günün var.

Düğün olur Binboğadan ses gelir.

Aptal burada aranağmesini değiştirerek:

Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir
Rüzgâr eser duman çöker güz gelir (6).
Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir
Oba döner (7) sehillere kış gelir.
Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir
Körpe kuzu emildeşir döl gelir (8)
Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir
Emlik gelin (9) nur topuyla eş gelir.
Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir
Dadaloğlu koç yiğide tay gelir (10).
Yaylâm yaylâm döner dünya yay gelir

Bu türkü, dört mevsim ile on iki ay için söylenmiş en güzel pastoral ve millî parçalarımızdan biridir.

Arkadaş!.. «Böyle olur dağda da konser dediğin».

R. YALGIN

(*) Ahıska.

(1) Irhan = Fesleğen çiçeği.
(2) Baz = Avcı kuş.
(3) Kaç = Saklanmak.
(4) Seymen = Düğüncü.
(5) Baç = Vergi, haraç.
(6) Güz = Sonbahar.
(7) Sehiller = Sahiller, sıcak yerler.
(8) Döl = Mahsul, nesil.
(9) Emlik = Sütlü, emzikli.
(10) Tay = Denk, müsavi.

SAÇLAR

Kalk, bir sabah erken;
Leylâklar açarken;
Sesler, kokular renk olarak estiği günde;
Uçsun dağılan saçların alnında, yüzünde...
Rüzgârlar o saçlarla, bırak, oynıya dursun;
İster dağıtıp toplasın, isterse uçursun...
Kalk, bir sabah erken;
Rüzgârlar eserken;
Karşında muhabbetle kucaklaşsın ağaçlar;
Uçtukça, dağıldıkça, karıştıkça o saçlar...
Sesler, kokular renk olarak estiği gün de;
İlk fecre bürün de,
Kalk bir sabah erken,
Rüzgârlar eserken,
Karşından fısıltıyla yamaçlar dile gelsin;;
Gür saçların uçtukça, dağıldıkça güzelsin!

Orhan Seyfi ORHON

Güneş, sayı 236, cilt 6, 29 Nisan 1944

Ses ve saz erenleri:

TANBURÎ TAHSİN

Hakkı Süha GEZGİN

İnsan, sanatkârın maddî yapı-da da, mısraların haddesinden geçmiş bir incelik, gönül ateşlerile yal-dızlanmış bir ten, berrak fakat yine dipleri görünmiyecek kadar derin bakışlar bulunsun ister. Kâğıda, mermere, tunca, taşa, toprağa o mucizeli ruh çizgilerini, isimsiz renkleri veren adamı, hayalinde biraz ilâhlaş-tırır.

Yosunlu bir taştan çıplak bir «Afrodit» çıkararak asırların sinirle-ri tın tın öttüren o mermer Tanrısı-düşünün. Eserlerindeki çizgi ahen-ni, biraz da kendi vücudundan ...k etmiş hissini vermez mi?

Fakat hayır, «Akropol» u bir ...e yapan «Fidyas», çirkindi. «Mi-...j» da, kafasını çekiçliyerek:

— Hadi artık konuş!

Dediği «Musa» nın heybetli gü-...ğinden hiç bir şey yoktu. «Ram-...» in gölgesinin kendinden daha ...enkli olduğunu söylerler. Belki ...razlı Hafız» şaşı, «Firdevs» sakat «Omiros» kördü.

Yaratılış, «Alkibyat» ın dışiyle ...flâtun» un içini bir tek varlıkta ...a toplıyamadı. Belki tabiatta da ...ükemmel» i kıskanan fakir ve ek-bir taraf var.

«Tanburî Tahsin» i yazmıya ...rken, işte bütün bunlar, hafıza-tozlu raflarından silkine silkine ...er. Niçin? Galiba gövde Tahsin ile, ruh Tahsin arasında da böyle sonsuz farklar olduğu için.

Evet, onu ilk gördüğüm gece, yeniçeri kıyafethanesinden bir bostancı heykeli, canlanarak sokağa fırlamış sanmıştım.

İki metreye yakın bir boy, kolalı, sert yakayı patlatacak zannını veren esmer bir glâtyatör boynu. Enli adalî omuzlar. Keskin çizgili kupkuru bir yüz, boynuz katılığında kalın, gür kaşlar, derin bir bıçak yarasını andıran sımsıkı geniş bir ağız, renksiz dudaklar.

Sesi, akortsuzdu. Konuşmaktan hoşlanmazdı. Bitmez, tükenmez bir murakabeye varmış gibi susar, sorarsanız sualinizi tekrarlatmadan cevap vermezdi.

Kalas kolları arasında, koskoca tanbur, oyuncaklaşır; müthiş parmakları içinde, mızrap kaybolurdu.

Onu ilk defa Neyzen Sait paşanın evinde tanıdım. Mevsim yazdı. Çok yıldızlı bu haziran gecesinde sofra, bahçeye kurulmuştu.

Bizi birbirimize tanıttılar. Paşa:

— Büyük tanburîmiz, Tahsin bey!

Deyince şaştım.

Ses menevişleri silininciye kadar çaldığım halde bir türlü doyamadığım o muhteşem Uşak taksiminin sahibi, demek şu bostancı heybetli adamdı ha?..

Yemek uzun sürdü. Sesi kalın ve akortsuzdu ama, cümleler birbirine bağlanınca, nereden sızdığı kestirilemiyen garip, dokunaklı bir ahenk seziliyordu:

Hiç bir teklif beklemeden:

— Eh, dedi; şimdi artık bu neva taksim dinlenir. Tanburunu kucakladı. Burguları inlete inlete akort yokladı ve birdenbire avının üstüne süzülen bir kartal gibi «İsfahan» çeşnileri göstere göstere neva taksime başladı.

Pehlivan cüsse, nağmeden bir ışık bulutu arkasında ansızın benliğini değiştiriyordu. Yüzünün sert, gergin hattâ yalçın çizgileri yumuşamış, yanakları ilham heyecanile solmuş; gözleri, yaratışın sıcak kadife ateşile dolmuştu.

Bir kolu, tanburun uzun sapında nağme şehaplarının altın kavislerini uçururken ,eli, sazının göğsünde yaralı bir kuş kanadı gibi çırpınıyordu. «Tanburî Tahsin» deki büyük «lâhin» zenginliği beni şaşırttı.

«Taksim» i bir «senfoni» gibi genişleyip enginleşiyor, şimdi «Çamlı bel» den «Köroğlu» nu seslenirken, biraz sonra, tanburdan bakıyorsunuz, oynak bir Rumen, bir Macar havası dökülmiye başlıyor.

Nağme ufuklarının kapandığını sandığınız bir dakikada da Lübnan dağlarının portakal kokulu mehtapları içinde olduğunuzu sandıran, ya-

nık bir figan kervanına katılıyorsunuz.

Tahsin bey, bu serveti, bir ezgi fâtihi şuuriyle diyar diyar dolaşarak elde etmişti. Fakat bütün bu ganimetler, ayrı ayrı soy ve çevre renklerini, sınır pasaportlarını taşıyan misafir cinsinden yabancı şeyler değildi.

Büyük sanatkâr, sazının potasında bunların hepsini eriterek Türkleştirmenin yolunu bulmuştu. Meselâ, Rumen ve Macar rapsodilerini andıran o nağmelerde, bir akıncı kafilesinin hatırında kalan silik, belirsiz ses yadigârları kokusunu sezerdiniz; işte o kadar.

Kimden meşk etti?, hocası kimdi? bilmiyorum. Hem doğrusunu isterseniz, bunu öğrenmek merakı da hiç uyanmadı.

Yalnız şunu biliyorum ki «Tahsin» in tanburdaki tavrı, sadece kendinindir.

Aynı zamanda değerli bir deniz ressamı idi. O parmaklar mızrap ve perde kadar, fırçanın da sahibi olmasını bilmişti. Ama bahtının güneşi, asla olanca nuriyle parlamadı.

Mağrur çekingenliği, onu yüksek muhitlerden uzaklaştırmış, yok yok yüksek muhitler onun yetimi olmuştu. Sevmediği, kanının kaynamadığı insanlar arasına sokulmaz, sanatının kartalı, telleri alkış altınından dökülmüş olsa da kafese sığmazdı. O iri, çatık dışın altında işte böyle nazlı bir iç, bu kadar ince bir ruh vardı.

Hakkı Süha GEZGİN

●

SEÇME SÖZLER:

★ Kendinizin tahammül edemiyeceğiniz bir şeye başkasının katlanmasını istemeyiniz.
P. Syrüs

★ Adaletin hüküm sürdüğü yerde silâha lüzum yoktur.
Amyot

★ Haksızlık edeceğini bilip te bundan kaçınan kimseye âdil derler
Mènandre

★ Devletlerin sarsılmaz temeli: Adalettir.
Pindare

★ Adalet ortadan kalkınca insanların hayatına kıymet verecek bir şey de kalmaz..
Kant

★ Bir mücrimi adaletin pençesinden kurtaran ona dolaylısile cürüm şerikliği etmiş olur.
A. Grün

Yüksek Deniz Ticareti Okulu

Yüksek Deniz Ticareti Okulumuz 1943-1944 mezunlarını verdi. Deniz Ticaret filomuza her bakımdan çok mükemmel yetişmiş genç Türk denizcileri verdi. Fotoğraf muhabirimiz bay Burhanettin Tan'ın bu genç denizcilerinin tatbikat derslerini gösteren fotoğraf röportajını neşrediyor:

Mesafe ölçülüyor

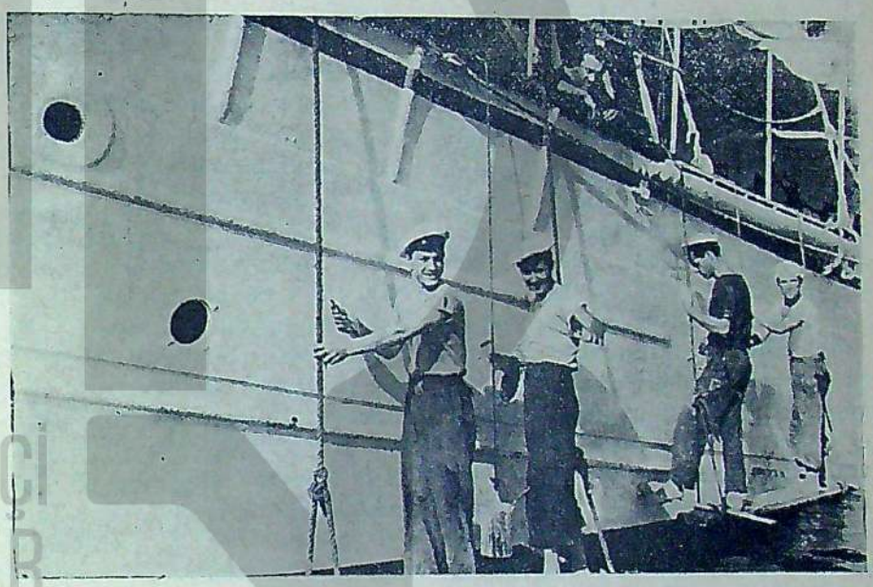

Gemi boyanıyor

Deniz Ticaret Okulunun gemicilik tatbikatı

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA
91

İhtiyar Köprülü

90 YAŞINDAKİ GENÇ — KÖPRÜLÜNÜN MEZİYETLERİ — NAMUSLU İNSANA DUYULAN İHTİYAÇ — DÖRT ŞART, DÖRT ÖĞÜT.

Sofu Mehmet paşanın muasırı olan Köprülü Mehmet paşa da doksanlık bir ihtiyardı ama Osmanlı tarihi ondan kuvvet ve şeref aldı. Cevdet paşanın lisanı ile: «Kendisi pîr ise de reyi civan ve azmi kavi idi!». Öyle azimkâr ve dürüst bir vezire Osmanlı tarihinde nadiren tesadüf olunur. Köprülünün mektep medrese tahsili yoktu. Hattâ okuma yazma bilmediğini bile söylerler. Böyle olduğu halde onu muvaffakiyete ulaştıran hangi hasletleriydi?

Evet! Bu doksanlık ihtiyar hangi meziyetleri sayesinde sekiz senedenberi bir batakhaneye dönen ve hiç bir zaman ıslah olunacağı akla gelmiyen memleketi düzelterek yirmi yedi sene sonra Türkleri tekrar Viyana önlerine kadar götüren kuvvet ve enerjiyi hazırlamak imkânını bulmuştu? Burada ihtiyar Köprülünün şahsiyetini biraz tahlil etmeyi pek faydalı ve zevkli buluyorum. Gürcü ve Sofu Mehmet paşaların tetkiki bize devrin devlet adamları hakkında kâfi bir fikir vermişti. Gerçi sadrazam olana kadar Köprülünün ne onlar kadar şöhreti, ne de anılmıya değer bir hizmeti vardı. Buna rağmen o hiçlik ve mezellet âleminde bir varlık, bir kıymet ifade ediyordu. Çünkü o devirde en meşhur vezirlerin bile mâlik olmadığı bir takım ahlâkî meziyetlere sahipti. O, herşeyden evvel karakter sahibi mert ve dürüst bir insandı. Memleketin siyasî ve içtimaî hayatı hakkında uzun tecrübelerin mahsulü olan mühim fikirlere sahipti. Elli yıldanberi muazzam imparatorluğun her tarafında bir çok vazifelerde bulunmuş, senelerce Anadolu isyanlarının içinde yaşamış ve memleketi inkıraza sürükliyen hâdisatı mahallinde tetkik ederek uzun zaman bu felâketin sebep ve çarelerini düşünmüştü. Bu çareleri düşünen ve bulan adam aynı zamanda onları tatbik edecek bir enerjiye sahipti. Sonra hırsız değildi ve rüşvet almıyordu, rüşvet almak ki o devirde bir devlet adamı için maaş almaktan daha tabiî bir şeydi. Köprülü yarım asırdanberi devlet hizmetinde bulunduğu halde daima parasızdı. O halde ki, Boynu yaralı Mehmet paşa ona Trablus-u Şam mansıbını verdiği zaman yol parasını Valide hanı tüccarlarından aramıya çıkmıştı. Onda mevki hırsı da yoktu. Devrin ricali en ehemmiyetsiz bir mansıp uğruna bilâtereddüt namusunu verirken o en yüksek bir makam için hiç bir kanaatini terketmiyordu. Köprülünün şahsiyetini mizana vuranlar, bu meziyetlerini zikrettikten sonra kusur olarak zalimliğini, huysuzluğunu ileri sürerler. İnkâr edemeyiz, o memleketi ıslah ederken gerçekten çok kan dökmüş fakat Dördüncü Murat gibi en büyük mücrimlerle beraber tütün içenleri de ölüme mahkûm eden keyfî bir siyaset takip etmemişti. O da Yavuz gibi, Richelieu gibi, memleketi ıslah gayesile birtakım prensipler vazeylemiş ve bu esaslara karşı gelen her engeli bilâ merhamet söküp atmıştı. Haydutların sadarete geçtiği, yeniçerilerin gün aşırı kazan kaldırarak çınar ağaçlarının kanlı meyvalar verdiği bir devirde onun takip ettiği yoldan başka hiç bir siyaset sökmezdi. Deli İbrahimin hal'indenberi sekiz sene zarfında on bir sadaret tebeddülü olmuş, Gürcü, Sofu, Derviş Mehmet gibi haris bunaklar, İbşir, Kara Murat gibi haydutlar sadarete geçmiş ve her biri memleketi her gün biraz daha felâkete sürüklemişti. İbşir katlolunduğu zaman Köprülü vatanı olan Köprü kazasında bulunuyordu. Yeni sadrazam Boynu yaralı Mehmet paşa İstanbula gelirken onu da beraber getirmiş ve yolda tecrübeli vezirden öğütler almıştı. İstanbulda, Beyazıttaki meşhur konağına yerleşen Köprülü, sadrazam tarafından verilen bir miktar tahsisatla kıt kanaat geçinerek bir memuriyete nasbını bekliyordu.

Turhan validenin adamı olan Mimar Kasım ağa ile saray hocası Mehmet efendi paşanın en mahrem dostlarıydı. Köprülü geceleri kıyafetini değiştirerek Kasım ağanın evine gider, Mehmet efendi de oraya gelir ve üç dost memleketin yürekler sızlatan halini konuşur, dertleşirlerdi. Kasım ağa zaten ötedenberi Köprülünün hayranıydı. Kaç defa ondan Valide sultana bahsetmiş: « — Devletlû sultanım! Bir müdebbir ve âkil adamdır. Bu ihtilâli defetmiye ondan başka kimsenin istidadı yoktur.» diyerek kaç kere onun sadarete getirilmesini rica etmişti. Köprülüye olan muhabbeti yüzünden kaç defa başına belâlar gelmiş, hattâ bir kere Gürcü Mehmet paşa tarafından kethüdalıktan azlolunarak malı musadere ve kendi kanlı kuyuya hapsedilmiş, sonra da Kıbrısa sürülmüştü. Allahtan Valide sultanın gözdesi olduğundan bir müddet sonra affedilerek hanesinde ikamete memur edilmiş ve o vaziyette bile adamları vasıtasile Köprülüyü tavsiye etmekten vazgeçmemişti.

Bu esnada harici vaziyet de pek bozuktu. Girit harbi senelerdenberi müzmin bir yara halini almış, Çanakkaleye kadar gelen düşman gemileri boğazı kapamıştı. Bozcaadanın da düşman tarafından zaptı üzerine Kasım ağa ile Mehmet efendi birleşerek: « — Bu vezirin elinden iş gelmez. Nizam-ı devlet murat ederseniz Köprülü Mehmet paşayı vezir edersiz. Böyle vakitte ondan gayri adam bu güç maslahatın uhdesinden gelemez.» diye aradaki vasıtalarla Valide sultana haber gönderdiler. Fakat saray casuslarla doluydu. Boynu yaralı kendisine yapılan ihbar üzerine derhal Köprülüyü Trablus-u Şam mansıbına tâyin ederek: « — Elbette bugün gidesin!» diye ferman gönderdi.

Sıkıntı içinde olan Köprülü yol parasını tedarik için tüccarlara baş vurmuştu. Bu sırada Limni adası da düşman tarafından zaptedildi. Casuslar: « — Bre! Mühr-ü şerif gitti. Bu saatte Köprülüye bir hal eyle!» diyerek sadrazama koştular. O da gazaba gelerek kethüdasını çağırdı : « — O kocaya mansıp verdik. Gitmeyip burda durmasının sebebi nedir?

İstanbul sokaklarında seyahat

Çok mümtaz ve kıymetli arkadaşımız Türk Edebiyatı tarihi profesörü Ali Canib Yöntemin (Çınaraltı) için hazırladığı bu çok orijinal seyahat notlarını pek yakında neşre başlıyoruz.

İSTANBUL SOKAKLARINDA SEYAHAT

Bizim eski hâtıralarımızla beraber sanat ve edebiyat tarihimizi, geçmiş günlerin tarihî simalarını ve bugünkü hayatımızı canlandıracaktır.

Galiba aklı fesattadır. Tez şimdi adam gönderip davet eyle, onun vücudundan ademi evlâdır.» emrini verdi. Fakat kethüda zekî bir adamdı. Boynu yaralının âtisinden emin olmadığı gibi Köprülünün kimler tarafından tutulduğunu bildiği için bu emri hemen yerine getirmeyip sadrazamı teskine çalıştı. Bir taraftan sarayın casusları da Boynu yaralının Köprülüyü öldürtmek istediğini Valide sultana haber vermişlerdi. Turhan valide artık daha fazla vakit kaybetmek istemedi. Evvelâ sadrazamla birlik olan yeniçeri ağasını azlettiler. Sonra da Köprülü gizlice saraya davet olundu. Fakat Mehmet paşa zamanın bütün vezirleri gibi öyle sadaretin üzerine titremiyordu. Aradaki vasıtalarla saraya: « — Valide sultan efendimizin huzuruna lisanen arzolunacak birkaç husus vardır. Eğer ol şüruta riayet olunmayı taahhüt buyururlarsa ben dahi bu husumetli hizmetin edasına müteahhit olurum.» haberini gönderdi. Osmanlı tarihinde ilk defa olarak kendisine sadaret teklif olunan bir vezir hemen bu teklifi kabul etmiyerek birtakım mühim şartları ileri sürüyordu. O gün bir baltacı gelip Köprülüyü gizlice saraya, Turhan validenin huzuruna götürdü. Valide sultan: — Hoş geldin paşa!. — dedi — Padişah size sadaret mührünü ihsan buyurmak murat eder. Din ve devlete matlup olan hizmetin uhdesinden gelebilir misin?

Köprülü: — Devletlû sultanım! — diye cevap verdi — saltanat-ı aliye tarafından birkaç şürut ile himmet ve inayet buyurulursa inşallah-ı tealâ devlet-i aliyede her işin yoliyle görülmesi memuldür.

Turhan valide sordu: — Ol şartlar nedir?

— Müsaade olunursa arzedeyim sultanım!..

Valide sultan: « — Her ne arzedersen müsaade olunur» sözünü üç kere tekrar etti. Bu sefer Köprülü yorucu ve meşakkatli bir ömrün bütün acılarile kavrulan vücudunu yavaş yavaş doğrultarak kemal-i cesaretle şu şartları ileri sürdü:

— Devletlû sultanım! Evvelâ huzur-u hümayuna her ne telhis edersem tenkid olunup hilâfı buyurulmıya, saniyen en küçük rütbelerden en büyük devlet mansıplarına kadar yapılacak tevcihat hususunda kullarıma hiç bir taraftan rica ve iltimas yapılmaya ki devlete faydalı ricalı istihdam kabil olsun; salisen vükelâ ve vüzeradan birinin yanlarına yahut ta hüsn-ü itikadına rağbet olunup devlete ortak edilerek bu kullarının istiklâline halel verilmiye, rabian bu kulları hakkında garez besleyen münafıklara fuhsat-ı kelâm verilmeye, zira cümle âlem devletten hissement olmak ister. Âlemi kâmilen tatmin etmek te kabil değildir. Ol cihetten bu makam sahibinin düşmanı çok olur. Halkın târizlerini kesmek ve fesada nihayet vermek için zem ve mesavi kapısını kapamaktan başka çare yoktur. Bu dört şarta riayet ile müsaade buyurulursa âvn-ı hak ve duanız berekâtile vezaret hizmetinin hakkından gelmek mümkündür sultanım!..

Uzun tecrübe yıllarının mahsulü olan bu düşünceler hakikaten dev-

(Sonu 15 inci sahifede)

Bay Nurullah Ataç

BİR KONFERANS

Bir okuyucumuz, 14 Nisan 1944 tarih ve Mehmet Kemal Özgür imzasile gönderdiği mektupta:

Son zamanlarda mekteplerde öğretmenler tarafından gençlerin millî duygularını kuvvetlendirecek konferanslar verildiğinden, talebelerin sıkı bir disiplin ve kontrola tâbi tutulduğundan bahsettikten sonra Ankara Atatürk lisesinde, büyük bir genç kalabalığı huzurunda Nurullah Ataç'ın «Şiir» konusu üzerinde verdiği konferanstan bahsediyor.

Okuyucumuzun mektubuna göre bu konferans dinliyenler üzerinde iyi bir tesir bırakmamıştır. Nurullah Ataç'ın Fuzuliden istihzalı bir dille (Fuzuli efendi) diye bahsetmesi, Mehmet Âkifi değersiz buluşu, Namık Kemalin de büyük bir vatanperver olmadığı, ona karşı gösterilen saygının lüzumundan fazla olduğunu söyleyişi bu tesiri hâsıl etmiştir. Gençleri vezinsiz ve kafiyesiz yeni tarzda şiirler yazmıya teşvik etmesi ve bu tarzda yazılmış şiirlerden örnekler okuyarak bunları beğenmesi de bu menfi tesiri artırmıştır.

Vakıa, edebiyattan bahseden bir kimse, tamamen şahsî olmak şartile bu mevzu üzerinde en garip, en aykırı fikirlerini de söyliyebilir. Hepimizin saygı duyduğu, beğendiği büyük şahsiyetlere karşı kayıtsız kalabilir. Hattâ onları pek değersiz, beğenilmiye, saygı duyulmıya hiç lâyık olmıyan kimseler de bulabilir. Daha birçok paradoksal fikirler bulup söyler, dinliyenleri şaşırtır. Bunu ne bir cürüm, ne de bir kabahat sayamayız. Ama, bu serbest bir kürsüde, yahut serbest sanat ve edebiyat sütunlarında olabilir. Okullarda verilen konferanslarda bu caiz değildir. O konferanslar, muayyen bir gaye için verilmekte, gençlere bazı duygular ve fikirler telkin edilmek istenilmektedir. Onu dinliyenler, söylenenleri serbestçe tahlil ve tenkid edebilecek vaziyette değildirler. Tam aksine, söylenenleri inanmıya hazırdırlar. Bu inanıştan da onlar için bir fayda beklenmektedir.

Öyleyse, okuyucumuzun bu konferansı yersiz bulmasına hak vermeliyiz. Eğer, yine aynı okuyucumuzun dediği gibi, orada bazı malûm temayüllere sahip olan kimseler şahsî kanaatlerini Vekâletin direktiflerine rağmen telkin etmiye uğraşıyorsa bu daha fenadır. O zaman, bunu yapanlar vazifelerini suiistimal etmiş mevkiine düşerler. Biz de gençleri bu tesir ve telâkkilerden korumak için Vekâletin dikkatini çekmeyi bir borç biliriz.

MİLLİYET DERGİLERİ

Çınaraltı, s. 136, c. 6. 20 Nisan 1944, s. 14-15

Sevimli Dostum

Hamdi BAŞAR'a

O. S. O.

Barış Dünyası mecmuası sahibi bay Hamdi Başar, ilk sayılarında ne olduğu pek anlaşılmıyan bu dergiye yavaş yavaş asıl rengini ve çehresini vermiye başladı. (Çınaraltı) ya küçük târizler halinde beliren bu tezahür nihayet bütün Türkçülere karşı bir cephe aldı. Dostumuz Hamdi Başar'ın bir yazısı münasebetile kendisine bir defalık cevap vermeyi lüzumlu ve faydalı buluyoruz.

Azizim Hamdi Başar,

Senin, benim hakkımda esirgemediğin bu iltifatı, lûtfen, benim de senin hakkında kullanmama müsaade et. Çünkü, her bakımdan sen ona, benden daha lâyıksın. Aramızda bir de şu fark var ki, ben buna hiç bir istihza kokusu da karıştırmamaktayım. Bir zekâ harikası sandığım o hiç bir şeye inanmıyan müstehziyane tavırların pek hoşuma gider. Sana karşı hüsnü niyetimin derecesine bak ki, mecmuanda, bir münakaşa çıkarmak hevesile, ikide bir şahsıma tecavüz eden fıkraları başkasının yazdığını sanmıştım. Onlar, o derece düşkün bir üslûpla, o derece bozuk düzen bir ifadeyle yazılıyordu ki, bence bunları yazan sen olamazdın.

Fakat, son yazını okuyunca hayretler içinde kaldım. Meğer, sevimli arkadaşım, bu sevimsiz yazıları sen yazıyormuşsun! Samimiyetle itiraf edeyim ki: Bahsettiğin büyük cehaletimin en mühim bir kısmı da senin yazılarını hiç okumamış olmamdır. Ama, hiç mi hiç! Ban vermek nezaketinde bulunduğun kitaplarının, o dünya ölçüsündeki fikirlerini taşıyan kitaplarının bir satırını bile okumadığımı burada büyük bir memnuniyetle itiraf etmek mecburiyetindeyim.

Azizim Hamdi Başar, sana karşı hâlâ eksilmiyen bir dostluk hissiyle, bir noktaya şiddetle dikkatini çekmek isterim: Makalende bu ifade bozukluğu nedir? Vakıa, dünya ölçüsünde fikirlere sahip olan bir zatın, mutlaka dünya ölçüsünde bir üslûbu olması icap etmez. Fakat, fikirlerimizi yazı haline sokabilmek iktidarından mahrum olunca da, onları dünyaya neşretmek imkânsız olur. Müsaadenle, bu makalenden üslûp, şive, gramer, sentaks yanlışlarına dair bir kaç küçük misal alayım:

«Sadece duygulara hitap etmiye kalkışması, sadece hitabetle, coşkunlukla, heyecanla bir Türkçülüğün yaşar sanılmasıdır ki...» Birinci cümlede fail yok. İkinci cümlede (bir) fazla. Yine ikinci cümlede (sanmak) fiili meçhul olduğuna göre, birinci cümledeki (kalkışması) da (kalkışılması) olmak lâzımdı. Bu cümle şöyle bitiyor:

«... sanılmasıdır ki... şiir ve edebiyata hevesli olanlardan taraftar çıkıyor.» «Taraftar çıkarıyor.» demek icabederdi. Yalnız, bu tek cümle bile insana bir ilkmektep imtihanında sıfır aldırır. Sen ki, bir ilkmektep öğretmeni idin, nasıl bu hataları yapabiliyorsun?

«Onları bir dinlediğiniz zaman ...» denmez, şiveye mugayirdir. «Bu ne fikrin ve heyecanın korkunç düşüşüdür.» de öyle. Hele şu cümleye bak:

«Bu büyük tarih dönüm yerinde Türkiyede, tarihin en büyük fırsatlarından birini ve en büyük adamının müdahalesiyle yakalamış ve inkılâp içine girmiş Türkiyede dejenere, fikirden uzak, heyecandan uzak bir milliyetçilik yaşatmak istiyenler var» Eğer mecmuanda makalenin metni aynen meydanda olmasa, bunu ben uydurdum da sana isnat ediyorum sanacaklar diye korkardım. Hele şuna bak: «Nasıl ki iki asır evvel Garba mukavemet yüzünden, değişen dünyayı farketmemekten batmış isek, şimdi de memleketi batırmak istiyorlar». Evvelce batan şey, nasıl batırılır? Yine: «Onlar kendi etlerile geçinen mahlûklar gibi birbirlerinin başlarını yiyorlar». Birbirlerinin başlarını yiyen mahlûklar, kendi etlerini mi yemiş olurlar? Neden bu kadar az bildiğin bir lejandı misal diye kullanıyorsun? Yine: «Bir ufak fiskeden derhal patlıyarak gürültü çıkarmıya âmade...» derhal patlıyarak gürültü çıkarmıya amade ne demek? Amadeyi ne mânada kullanıyorsun? Derhal patlıyan şey gürültü çıkarmıya amade olur mu?

Hâsılı aziz dostum, bu makalen yazı bakımından bir faciadır. Maalesef, fikir bakımından da hiç ondan aşağı değil!

Yazının başında, bizim gibi yanlış Türkçülerin (bu yanlış Türkçüler senin tâbirindir, aynen kullanıyorum) acayip fikirlerini büsbütün gülünçleştirerek hülâsa etmek istemişsin. Belki biz tamamen böyle söylemiyoruz ama, bu satırları okuyanlar, bu sözleri bizim fikirlerimize benzeterek gülecekler. Türkçülüğe hücuma karar veren bir muharrir için bu kadarcık bir mübalâğa hakkı verilir, değil mi? Dudaklarının kenarında, o hiç bir şeye inanmıyan parlak zekânın müstehzi tebessümlerini görür gibi oluyorum. İşte gülünç fikirlerimiz! Okuyalım:

« — Ben başka şey tanımam. Ben milliyetçiyim. Milletimin derdinden başka bir şey düşünmem. Bana dünya vız gelir. Topyekûn dünya bir tarafa, bir Türkün hayatı bir tarafa konsa terazinin kendi milletim hesabına ağır basar. v. s. v. s. Sulh Dünyası — No. 11, sahife: 3».

Fakat azizim, Türkçülüğün ülküsü budur işte! Senin alay ediyorum diye söylediğin bu sözler, Türkçülüğe inanışın ta kendisidir. Sen, demek ki Türkçülüğün ne olduğunu da hiç bilmiyorsun. O halde, affına güvenerek, sana kısaca anlatayım:

— Türkçülük, milletini herşeyden üstün tutmak, onun yaratıcı, mutlu bir varlık olduğuna inanmak, ona büyük bir aşk ve imanla bağlanmaktır. Bu ülküye inananlar mesleklerine, bilgilerine göre Türklüğe her yolda hizmet edebilirler. Aralarında bazı içtihat farkları olabilir. Fakat ideal noktasında asla birbirlerinden ayrılamazlar. Bunda hiç bir tereddüt ve ihtilâfları olamaz. Nasıl ki din de böyledir. Kutsî bir varlığa inanmadan dindar olunamadığı gibi, Türk milletinin bu söylediğim şeylerine inanmadan da Türkçülük edilemez. Türkçülüğün gayesi, bu imanın doğurduğu enerji ile milletinin refahına, saadetine, yükselmesine çalışmaktır.

Şu halde, bu imanla eğlendiğine göre, sen neye inanıyorsun? Mecmuanın başına koyduğun o (Türkçü ve insancı) firması nedir? Yani Nasyonal sosyalist misin? Asla, değil mi?

94

BEYAZ SELVİ

Halide Nusret ZORLUTUNA — *Tefrika No. 12*

Salonunuzun muhteşem dekoru ortasında — daima benzettiğim gibi — bir beyaz selvi halinde duruyordunuz, bembeyaz bir selvi... Boynunuz elbisenizden, alnınız boynunuzdan beyazdı. Benziniz niye o kadar uçmuştu?... Kirpikleriniz indi, sendeler gibi oldunuz. Bir an korktum. Bir an size acıdım. Fakat sonra, size bu derece heyecan verebildiğim için çılgın bir sevinç duydum. Ne neviden olursa olsun, pek kudretli bir heyecanla sizi kökten sarsmış, sallamıştım!

Evvelâ, imdat istercesine, etrafınıza bakındınız, sonra çaresiz bir tavırla gülümsiyerek elinizi bana uzattınız ve İpek'in masum sevincine, iştirak etmiş görünerek.

— Hoş geldin, Dündar, dediniz, nerden böyle birdenbire? Mutlaka Ankarada işlerin çıkmıştır.. Buraya kadar gelmişken demek Nadide ablanı da bir görmek istedin, öyle mi?. Hangi oteldesin?

Artık tamamile kendinizi toplamıştınız; o müthiş, o korkunç iradenizi ele almıştınız. Bana, başkalarının yanında nasıl konuşmam lâzımgeldiğini öğretiyor, evinizde kalmamaklığımı ihtar ediyorsunuz..

— Hangi oteldesin?...

Uydurdum:

— İstanbul otelinde.

Bu isimde bir otel var mı, bilmiyorum bile. Pek bozulduğumu görerek bana acıdınız mı ne oldu, dudağınızın köşesinde mini mini bir çukur yapan o nazlı gülümsemenizle gönlümü almak istediniz:

— Demir şimdi ne kadar sevinecek, dediniz, tabiî bu akşam yemeğini beraber yeriz artık?

O zaman büyük bir sevinçle sarsıldım: Bana acımıştınız!

Evet bayanım, sevgili bayanım. Hâlâ da içimde bu kanaat var, hâlâ da bu kanaatle sarhoşum: Siz bana lâkayt değilsiniz!

Niçin kendi kendinizi aldatıyorsunuz?

Size de, bana da yazık değil mi?

XIV.

Canım benim!

Ne zayıf bir hitap oluyor: Canım benim!

Can nedir ki?... Sizin önünüzde canımın zerrece kıymeti yoktur.

Canımı cânan eğer isterse minnet canıma
Can nedir kim anı kurban etmeyim cânanıma.

—

Bin can olaydı kâş men-i dilşikestede
Tâ her biriyle bir kez olaydım feda sana.

Büyük şairi bütün kalbimle tasdik ediyorum: Canım ancak yoluna feda edilecek olursa kıymet kazanır.

Bugünlerde Fuzulî ile pek dostum. Bir zamanlar çok sevdiğim Nedim'e şimdi tahammül edemiyorum. O, dışta, satıhta kalan adam. Halbuki benim iç âlemim şimdi bir cehennemdir.

XV.

Daha bir zaman susabilirsiniz, bayanım. Henüz muhitinizde geçirdiğim saatlerin tatlı ve misilsiz sarhoşluğu içindeyim, daha o rüyadan ayılmadım. O saatlerin her ânını — bütün lezzetleri ve bütün ıstıraplarile — tekrar tekrar yaşıyorum. Bu güzel rüyanın da, yazık, korkunç bir kâbusu var: Kocanız!..

— Bitmedi —

Yazından şu anlaşılıyor ki: Yarınki dünyada, milliyetçiliğin modası geçmiş bir fikir olacağını zannettiğin için şimdiden kommünizme şapkanı çıkarmaktan başka bir şey yapmıyorsun. Çıkarttığın mecmua, bir araya getirdiğin birbirine benzemiyen bir sürü imzalar ve düşüncelerle tam bir kozmopolit mecmua tipidir.

Sözlerimi bitirmeden bir noktaya daha işaret edeyim: Makalenin sonunda, zahiren tehditkâr, hakikatte ise alelâde bir müdafaadan ibaret olan şu fıkra hiç hoşuma gitmedi : «Fakat, diyorsun, unutmıyalım ki bugünkü Türkiye ve onu idare edenler bundan iki asır evvelki Osmanlı devleti ve onu idare edenler değildir. İşte bizim Türkçü geçinen gafillerin anlıyamadıkları noktalardan biri de budur». Hattâ, bunu o parlak zekâna da yaraştıramadım.

Son söz olarak: Etrafımıza seyirciler toplamak için aramızda gürültülü bir münakaşa çıkarmıya, bence maalesef, imkân olmadığını söyliyeceğim. Çünkü benim seninle konuşabileceğim hiç bir mesele yoktur.

Baki dostluğumuzun devamı temennisi.

O. S. O.

95

İHTİYAR KÖPRÜLÜ

(Baştarafı 12 nci sahifede)

letin en mühim yaralarına dokunuyordu. Turhan valide yedi senedenberi ilk defa karşılaştığı bu feragat sahibi vezirin bütün şartlarını kabul ederek: « — Vallahilazîm bu ricalarına müsaade olunur!» sözünü üç kere tekrar etti. Ertesi gün cuma namazında iken sadaret mührünü Koca Köprülüye verdiler. O zaman on beş yaşında bulunan padişah ta birer birer o şartları tekrarlıyarak: « — Bu şartlara riayet olunmak üzere seni müstakilen vezir eyledim. Göreyim seni hüsn-ü hizmet eyle!» diye dua etti.

Köprülü altı yıl sadarette bulundu ve bu müddet zarfında o makamın istiklâlini büyük titizlikle koruyarak sarayı daima o dört şarta boyun eğdirdi. Bir kere Şam eşkiyasile birleşerek yeni memuriyeti olan Maraşa gitmekten imtina eden Çerkes Siyavuş paşanın katline irade almıştı. Enderun takımının milliyet gayretile paşanın affına çalıştıklarını duyunca hemen mührü teslim eyledi. Onun gibi bir vezir bulamıyacağına emin olan Avcı Mehmet: «—Senin işine karışanların cezasını sana ısmarladım. Müdahale edenlerin hakkından gel!» diyerek mazeret beyan ettikten sonra istifasını geri almış ve birkaç ay içinde sarayı dalkavuklardan temizlemişti. Tarih, Köprülünün isyanları bastırmak, Boğazdaki ablukayı kaldırmak gibi hizmetlerinden sitayişle bahseder ki burada onları tekrara lüzum görmüyorum. Son nefesinde bile yalnız vatanını düşünen bu namuslu ihtiyar öldükten sonra yerine oğlunun getirilmesini vasiyet ederek padişaha şu kısa fakat kıymetli nasihatleri vermişti:

«Kadınların sözüne kulak asma, sadareti zengin adamlara verme, hazineyi dolu tut, askerinle beraber daima harbe hazır ol!»

Bu öğütlerle zekî Köprülü genç padişaha kadın nüfuzu, rüşvetle mevki almak, israf ve ordudaki tezebzüp gibi imparatorluğun en müzmin illetlerini işaret etmişti. Bir asır sonra, Avrupanın en dâhi hükümdarı olan Büyük Frederik te kendisinden muvaffakiyetinin sırlarını soran Üçüncü Mustafaya aşağı yukarı aynı nasihatleri veriyordu.

Hasan Adnan GİZ

Gelecek makale: Hadım sadrazamlar